

כשעת כניסתה לחופה

גדר ערווה, גדר קדושה

חלק נרחב בפרשתנו עוסק באיסורי עריות השונים, כאשר בראשם מציבה התורה את האזהרה: "כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו ובחוקתיהם לא תלכו". מכאן שתכליתם של איסורים אלו היא ליצור הבדלה ברורה וחדה בין ישראל קדושים לאומות העולם, וכדברי הרמב"ם בפירוט עניינו של ספר הקדושה:

ספר חמישי, אכלול בו מצוות של ביאות אסורות ומצוות של מאכלות אסורות, לפי שבשני עניינים האלו קידשנו המקום והבדילנו מן האומות, בעריות ובמאכלות אסורות, ובשניהם נאמר "ואבדיל אתכם מן העמים"^א, "אשר הבדלתי אתכם מן העמים"^ב.

התורה חותמת את פרשת העריות באזהרה נוספת: "ושמרתם את משמרתי לבלתי עשות מִחֻקֹּת הַתּוֹעֵבֹת אֲשֶׁר נִעְשׂוּ לַפְּנִיכֶם וְלֹא תִטְמְאוּ בָהֶם אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם". מכאן למדו חז"ל:

רמז לשניות [=לעריות] מן התורה מניין?... רב כהנא אמר מהכא: "ושמרתם את משמרתי" – עשו משמרת למשמרת^ג.

בכלל "משמרת למשמרת" הם כל אותן גזרות שגזרו חז"ל והגדולים שבכל דור ודור, שמטרתן אחת: "כדי לעשותם סייג לתורה"^ד. בנושא זה של עריות הצורך בסייג ובהרחקה יתרה מובן במיוחד, הן מפאת חומרת האיסור, שהוא ואביזריו בייחוד ואל יעבור, והן מפאת קושי הניסיון, "לפי שהעריות עבירה מצויה, שנפשו של אדם מחמדתן ויצרו תוקפו"^ה. קושי זה לא נתחדש בדורנו אלא היה קיים בתוקפו גם בדור המדבר, וכפי שכתב הרמב"ם:

^א ויקרא כ כו.

^ב שם כ כד.

^ג משנה תורה, הקדמה.

^ד יבמות כא, א.

^ה פירוש המשניות לרמב"ם, הקדמה.

¹ עיין שו"ע יו"ד קצה: יז ובב"י שם. וכן פסקו הלבוש, הש"ך, ביאור הגר"א, התו"ש, הסד"ט, חו"ד ומחצה"ש שם. וכן מוכח בריטב"א פסחים כה, א בשם הרא"ה, עיי"ש.

² רש"י למגילה לא, א ד"ה קורין בעריות.

אין לך דבר בכל התורה כולה שהוא קשה לרוב העם לפרוש אלא מן העריות והביאות האסורות. אמרו חכמים: בשעה שנצטוו ישראל על העריות בכו וקיבלו מצווה זו בתרעומות ובכייה, שנאמר "בְּכֶה לַמִּשְׁפָּחָתוֹ" – על עסקי משפחות.^ט

ואולם, כגודל הצער כן גודל השכר, שכן איסורי עריות עומדים בפרץ כנגד תוקף התאוה החומרית ומצילים את רוח האדם מנטייתה של "רוח הבהמה הירדת היא למטה לארץ". כבר מילתם של חז"ל אמורה: "כל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה"^י. איסורי עריות הם גדר העומדת בפרץ כנגד כל קלקולי העולם. גדר עקשנית ואיתנה שתוכה רצוף אהבת איש לאשתו, המעוגנת בתשתית המקודשת של קשר הנישואין. קשר זה, שניים הם עיקריו: האחד, שאין הוא מתקיים אלא בין בני זוג הראויים להעמיד תולדות; ומשנהו, שאין הוא מתקיים אלא בדרך של עדינות, קביעות וכבוד, באיש ואישה הבונים יחדיו משפחה וחיים, ולא בדרך עראית ובלתי מחייבת.^י

מתוך העמידה על משמרת העריות, ובכללן כל מה שהוסיפו חז"ל וגזרו כ"משמרת למשמרת", זוכה התא המשפחתי ליחס המקודש הראוי לו בהיותו מסגרת לקיום מצוות "פרו ורבו", המכוננת קשר חי בין מקור החיים שבעולם הנצח ובין עולמנו התחתון^י. העמדת התולדות, בנים ובנות עובדי ה', היא הרי תכליתו של קשר האישות והיא המרוממת אותו אל המעמד הראוי לו, כדברי מרן הרב זצ"ל:

האידיאל של הַרְבּוֹת הַחַיִּים, העלאת אור החיים, זהו היסוד העיקרי הנותן את הערך הטהור לחיי הקדושה, זהו המבדיל את הקדושה מן הטומאה, את טהרת החיים מן זוהמתם. הנועם נמשך ממקור קודש עליון, ממקור אור החיים, הוא מתגלה בנשמה קדושה לפי ערך קדושתה לפי אותו הערך שהיסוד האידיאלי האלקי הוא מטהר את גסות הבהמיות. והמטרה העליונה של בניין עולם באור החסד של פרייה ורבייה היא מושכת בכוחה את הכוח היסודי של הנטייה המינית ומקדשתו.^י

^י במדבר יא י.

^ט משנה תורה, הלכות איסורי ביאה כב: יח.

^י קהלת ג כא.

^{יא} רש"י לויקרא יט ב.

^{יב} כמו שהיה קודם מתן תורה, כדברי הרמב"ם (משנה תורה, הלכות אישות א: ד): "קודם מתן תורה היה אדם פוגע אישה בשוק, אם רצה הוא והיא נותן לה שכרה ובוועל אותה על אם הדרך והולך לו, וזו היא הנקראת קְדֻשָּׁה. משנתנה התורה נאסרה הקדשה, שנאמר: "לא תהיה קדשה מבנות ישראל" (דברים כג יח), לפיכך כל הבוועל אישה לשם זנות בלא קידושין לוקה מן התורה, מפני שבעל קדשה".

^{יג} "שברייבי העובדים [להשי"ת] תתברך האנושיות בכללה ועם מיוחד בפרטו" (פנקסי ראייה א: מב).

^{יד} עין־איה שבת ח: לג.

ריחוק לשם קירוב

לאור הנאמר, יקשה לכאורה מדוע כוללת פרשתנו גם את איסור הנידה בכלל העריות: "ואל אשה בנדת טמאתה לא תקרב לגלות ערנותה". הלא מגמתם של איסורי עריות היא לשלול כל קשר שאינו ראוי להעמדת תולדות ולהגן על קשר הנישואין מפני פיתויים חיצוניים, ואילו איסור הנידה נוהג אף בין איש לאשתו, כחלק ממסגרת הנישואין עצמה.

כדי להשיב על כך, יש להבין תחילה את הכוונה העומדת מאחורי איסור זה, המעצב את חיי הנישואין בתבנית מחזורית של קרבה וריחוק. כך נאמר בגמרא:

תניא, היה רבי מאיר אומר: מפני מה אמרה תורה נידה לשבעה? מפני שרגיל בה וקץ בה; אמרה תורה: תהא טמאה שבעה ימים, כדי שתהא חביבה על בעלה כשעת כניסתה לחופה.^{טו}

אם כן, תכלית איסור הנידה איננה שלילית כי אם חיובית. בעוד איסורי עריות אחרים מפרישים את האדם מקשרים שאינם ראויים, איסור הנידה מכוון אותו להוסיף אהבה וחיבה בקשר החיים שבינו ובין אשת בריתו. טבעו של עולם שהנפש קצה במצב תמידי, גם אם מדובר במצב טוב ומשמח. על יסוד זה בנויה גם שמחת החג, שכן ללא ימות החול המפסיקים בין רגל למשנהו לא הייתה הנפש מסוגלת לשמוח בהם ולהתחדש באורם. אכן, ריחוק יש כאן, "לא תקרב", אלא שהמגמה הפנימית העומד מאחוריו היא לשוב ולהתקרב ביתר שאת.^{טז}

כדברים הללו כתב מרן הרב זצ"ל:

המועדות, הנקראים זמנים בהיותם באים מזמן לזמן, פועלים את רישומם בערכם המוסרי דווקא על ידי ההפסק של ימות החול. כי רק בהיות הרושם של העוז והשמחה והדרת הקדושה של ההתרגשות הפנימית הבאה לרגלי הזיכרונות הקדושים של מועדי ה' נעשה כהה מעט על ידי הפסק של ימי חול, אז מתחדש אור הנפש הפנימי כשבא תור הזמן של התקדש חג. גם הקורת רוח של אהבת הנפשות, שמגלה את כוחה בהיפגשם פנים בפנים, פועל ההפסק לחוש יותר את הדרת האהבה הנאמנה של רעים אהובים. צמיחת האהבה והפרחתה על ידי

^{טו} נדה לא, ב.

^{טז} אדרבה, מדיני ההרחקות שגזרו חז"ל בימי נידתה (ראה שו"ע יו"ד סימן קצה) ניתן ללמוד על גודל האהבה והחיבה שראויה לשרור בין איש לאשתו בימי ההיתר.

הפסקות כאלה היא אחד מתנאי האהבה והדרך הקבוע בהתפתחותה בנפשות...
הרשמים בזה מתגלים בעדנן של הנשים [=מלשון "אחרי בלתי היתה לי עדנה..."]¹⁷

כעת מובן כיצד מוצא איסור זה את מקומו בפרשתנו, שכן אם איסורי העריות בכללם מבצרים את קשר הנישואין ומגנים עליו מפני איומים חיצוניים, כי אז איסור הנידה פועל פעולה זו ממש כלפי האיום הפנימי של שחיקת החידוש שבקשר, העלולה לגרום להחלשתו.

עיקר גדול זה הפך לאבן הראשה בחיי האומה הישראלית, הן בכלל והן בפרט. בכלל, משום שהאומה מבינה היטב שחוסנה תלוי בחוסן התא המשפחתי הפרטי, ועל כן היא נוהגת במצווה זו בזהירות ובמסירות הראויה. צא ולמד: בכל מקום יישוב חדש, הפעולה הראשונה שעליה נותנים את הדעת היא בניית מקווה טהרה, הקודמת אפילו לבניית בית כנסת. ובפרט, משום שבמצווה זו לא נחלקו ישראל מעולם למעמדות. בטהרת המשפחה יד הכול שווה, אנשי מעלה בני תורה יחד עם הפשוטים שבעמי הארץ.

סוגה בשושנים

אם כן, גזרה תורה "נידה לשבעה" וטעמה עמה, כפי שהתבאר. אמנם יש לנו לתמוה, כיצד באיסור תורה הנוגע בחייו של כל זוג בישראל, והוא מן הדברים ש"נפשו של אדם מחמדתן ויצרו תוקפו"¹⁸, נתנה התורה תורת כל אחד בידו ולא חששה למכשלה. הלא כתב הרמב"ם שהעצה הנאמנה להינצל מאיסורי עריות היא השמירה מן הייחוד, "שהוא הגורם הגדול"¹⁹, ומדוע לא נאסר הייחוד עם הנידה? ואם תאמר שאיסור הנידה קל יותר, והלא הוא ענוש כרת ואף הוקש לאיסור אשת איש?²⁰

שאלה זו עתיקה היא, וכבר דנו בה רבותינו:

והיינו דאמר ליה ההוא מינא לרב כהנא: אמריתו נידה שרי לייחודי בהדי גברא,
אפשר אש בנעורת ואינה מהבהבת? אמר ליה: התורה העידה עלינו "סוגה
בשושנים"²¹, שאפילו כסוגה בשושנים לא ירצו בהן פרצות. ריש לקיש אמר

¹⁷ בראשית יח יב.

¹⁸ עין־איה ברכות ט: קכב.

¹⁹ משנה תורה, הלכות איסורי ביאה כב: כ.

²⁰ ככתוב: "ואת אשת רעהו לא טמא ואל אשה נדה לא יקרב" (יחזקאל יח ו), וראה שבת יג, א: "מקיש אשה נידה לאשת רעהו".

²¹ שיר השירים ז ג.

מהכא: "כפלח הרמון רקתך"^{כב}, אפילו ריקנין שבך מלאין מצוות כרימון. רבי זירא אמר מהכא: "וירח את ריח בגדיו"^{כג}, אל תיקרי בגדיו אלא בוגדיו.^{כד}

מהי "סוגה בשושנים"?

אמר רבי לוי: בנוהג שבעולם אדם נושא אישה בן ל' שנה בן מ' שנה, משמוציא יציאותיו הוא בא ליזקק לה, והיא אומרת לו כשושנה אדומה ראיתי ופורש ממנה מיד. מי גרם לו שלא יקרב לה? איזה כותל ברזל יש ביניהם ואיזה עמוד ברזל ביניהם? אי זה נחש נשכו, איזה עקרב עקצו שלא יקרב לה? דברי תורה, שרכין כשושנה שנאמר בה "ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב".^{כה}

המדרש מתאר נאמנה את המציאות שעליה תמה "ההוא מינא", שבה קיימת מציאות של "אש בנעורת" בין כל איש ואישה, בפרטיות ביתם, ועם זאת נתנו בהם חכמים אמון מלא ולא חששו שמא יזדקקו לגדר מוצקה יותר מעצם האמירה הרכה והמזהירה: "כשושנה אדומה ראיתי". גדר של שושנים ותו לא. ודוק, לא בצדיקים בלבד נתנו אמון זה, אלא גם ב"ריקנין שבך" – אנשים פשוטים, ואפילו ב"בוגדיו" – רשעי ישראל. כל שדרות האומה הישראלית ניחנו בגבורה פנימית שניתן לבטוח בה גם כשהדברים אמורים באיסורים ש"נפשו של אדם מחמתן".

על כיוצא בזה כתב מרן הרב זצ"ל:

אזור ישראל בגבורה. גבורה מיוחדת היא גבורתם של ישראל, גבורה המצטיינת לא בכיבושים שמכבשים את אחרים, מכניעים אותם או מאבדים אותם, אלא גבורה שבעיקרה היא קשורה בכיבוש שהאדם כובש את עצמו, גבורת הנשמה האלקית, הרוח האצילי של האדם, שמכבש את הגוף הבהמי ואת תאוותיו הגסות והסוערות, גבורת ארך אפים הטוב מגיבור ומושל ברוחו מלוכד עיר, זאת היא הגבורה האזוּרָה לישראל, הנאותה ליסוד המוסר הטהור והרמת ערכו של האדם ביתרונו מן הבהמה...^{כו}

מעניין להבחין בזהותם של הדוברים: רב כהנא הלא הוא בעל שמועת "משמרת למשמרתי" שהובאה לעיל. שמועה זו היא המקור לכל הגזרות וההרחקות שהוסיפו חז"ל על עיקר הדין, מתוך ראיית הצורך לעבות את הגדר המרחיקה את האדם מן העבירה. עם זאת, דווקא

^{כב} שם ד ג.

^{כג} בראשית כז כז.

^{כד} סנהדרין לז, א.

^{כה} שיר השירים רבה ז: ז.

^{כו} עולת ראייה ח"א עמ' עה.

באיסור חמור כל כך אין הוא חושש מלהסתמך על גדר של שושנים, שכן העידה התורה על ישראל ש"באזהרה קלה ובהבדלה מועטת הם נפרשין מן העבירה ואין צריך גדר אבנים להפסיקן"^כ. מנגד, השואל מכונה "ההוא מינא", כינוי גנאי למי שכפירתו הוציאה אותו מכלל ישראל, ושמא יש בכך משום רמז ששאלה מעין זו מעידה על חוסר הבנה מהותי בנושא הנדון – הן בנוגע לגבורתם של ישראל והן בנוגע לטיבו של איסור נידה והאופן שבו הוא משתלב בחיי הנישואין.

כשאמרה תורה נדה לשבעה, והכירה בצורך של הקשר הזוגי בחידוש, מעולם לא הייתה כוונתה ליצור גדר מרחיקה בין בני הזוג. בנושא זה, אין לך אלא מה שאסרה תורה ואי אתה רשאי להוסיף. אישות וקריבה גופנית אכן אסורים, אך קרבת הדעת והנפש – וודאי המשך החיים המשותפים במרחב המשפחתי האינטימי, ללא איסור ייחוד – הם הכרח המציאות.

כך מדריכה אותנו הגמרא:

אמר רב ברונא אמר רב: כל הישן בקילעא שאיש ואשתו שרויין בה, עליו הכתוב אומר: "נשי עמי תגרשון מבית תענגיך"^{כח}, ואמר רב יוסף: אפילו באשתו נידה"^{כט}.

ובמקום אחר:

"והדון בנדתה" – זקנים הראשונים היו אומרים שלא תכחול ולא תפקוס ולא תתקשט בבגדים צבעוניים בזמן נידתה, עד שבא רבי עקיבא ולימד: אם כן, אתה מגנה על בעלה ונמצא בעלה מגרשה. אלא מה אני מקיים "והדון בנדתה" – בנידתה תהא עד שתבוא במים.^ל

וכתב הגר"מ אליהו זצ"ל:

ועם כל זה שאין לאדם להרבות קרבה ולדבר דברים בטלים עם אשתו נידה, אין הכוונה לרחקה ולהימנע מדברים הנצרכים, אלא רק מדברי חיבה המרגילים לערווה. ולהפך, מצווה לקרבה אם רואה אותה מורחקת ומצטערת. וגם בנידתה חייב הוא לאהוב אותה כגופו ולכבדה יותר מגופו^{לא}. ובדברים אלה אין להחמיר

^כ רש"י שם ד"ה סוגה בשושנים.

^{כח} מיכה ב ט.

^{כט} עירובין סג, ב. וראה רבנו יהונתן שם: "שאף שאסורים הם בתשמיש, מכל מקום אם אין אדם זר בחדרם יכולים הם לדבר ביניהם דברים שבצנעא בינו לבינה. ועוד, שכבודה ורצונה של אישה שמצויה סמוך לבעלה". ראה ערוך השולחן יו"ד קצה: טז; עיין דרכי טהרה לגר"מ אליהו זצ"ל, פרק ה.

^ל שבת סד, ב.

^{לא} ראה יבמות סב, ב.

יותר ממה ששיערו חז"ל, שחומרה יתרה בדברים אלה עלולה להביא לדברים חמורים.^{לב}

אכן, על פי דברינו לעיל העניין מבורר, שכן כל עצמו של איסור נידה לא בא אלא כדי להרבות קירוב, אהבה ונאמנות בין אישה לבעלה, וגם הרחקותיו בכלל זה.

אמרו חכמים שכעין מצבם של איש ואישה בימי הנידות הוא מצבם של הקב"ה וכנסת ישראל בעת הגלות, ובדימוי זה מצאו נחמה – שכשם שעתידיה הנידה לשוב ולהיטהר כן עתידי ישראל לשוב ולהיגאל:

לפיכך הקב"ה מדמה טומאת ישראל לטומאת הנידה שנטמאת ונטהרת, כך עתיד הקב"ה לטהר ישראל, שנאמר: "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם"^{לג}.
אילו הקב"ה המשיל את ישראל בטומאת המת, אתה אומר: אין השכינה חוזרת עליהם לעולם. אלא כנידה משלן, שהכהן עומד עמה בבית ואין חושש, כך הקב"ה שורה שכינתו עם ישראל אף על פי שהן טמאים, שנאמר: "השִׁכָּן אִתְּם בְּתוֹךְ טוֹמְאֹתֵיכֶם"^{לד}.

ייתן ה' ונזכה לשמור משמרתו בכל גדרי הערווה והקדושה, לראות חיים כל אחד בביתו מתוך טהרה וקדושה משורש גבורת ישראל מדורי דורות, ומתוך כך נראה בנחמה זו במהרה בימינו – "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם, מכל טְמֵאוֹתֵיכֶם ומכל גְלוּלֵיכֶם אֶטְהַר אֶתְכֶם".

^{לב} דרכי טהרה, פרק ה.

^{לג} יחזקאל לו כה.

^{לד} תנחומא מצורע, סימן ח.

^{לה} ויקרא טז טז.

^{לו} שם, סימן ט. עוד דימוי של כנסת ישראל וקוב"ה להלכות נדה, עיין בגמרא יומא נד, ב: "אמר ריש לקיש, בשעה שנכנסו נכרים להיכל ראו כרובים המעורים זה בזה". ובריטב"א שם כתב: "הקשה הרב בן מגא"ש ז"ל דהא בבבא בתרא (צט, א) אמרינן שלא היו פניהם איש אל אחיו אלא כשהם עושים רצונו של מקום", ואם כן איך ייתכן שבשעת החורבן מצאו האויבים את הכרובים חבוקים זה בזה? ובבבא בתרא (מאמר צום החמישי) תירץ קושיה זו: "והשיב להם הקדוש הנ"ל, חייב אדם לפקוד את אשתו בשעה שיוצא לדרך וכו' [יבמות סב, ב וברש"י ותוס' שם; שו"ע יו"ד קפד: י], ואתה הבן", עכ"ל. והדברים מבהילים. ובגמרא תענית כ, א: "'היתה כאלמנה' – אמר רב יהודה: לברכה, כאלמנה ולא אלמנה ממש, אלא כאישה שהלך בעלה למדינת הים ודעתו לחזור עליה". ומשל לאשת נעורים אהובה שחלתה, ובעלה חייב לעזובה עד שתבריא, וישוב לדור עמה כבראשונה, ובשעת הפרדה חש לבו עליה, על כי ידוע שיעבור זמן רב עד שישובו לדור כאחד. וזה פירוש הגמרא שבזמן הפרדה מצאו האויבים את הכרובים מעורים יחד. "השיבנו ה' אליך ונשובה, חדש ימינו כקדם".